

Lesbrief

www.lsamsterdam.nl

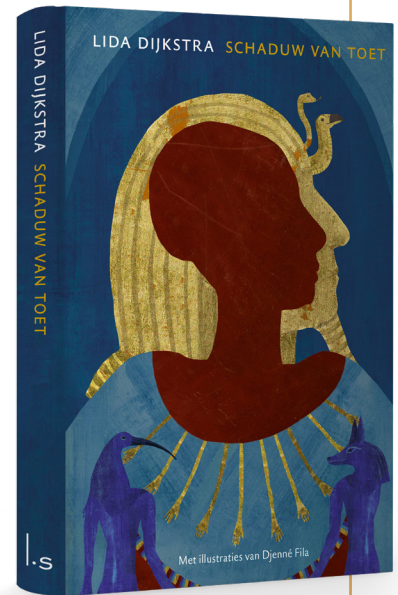
Schaduw van Toet

Lida Dijkstra, illustraties: Djenné Fila

Anchesenamon groeit in het oude Egypte op aan het hof van haar vader, farao Achnaton. Ondanks de luxe van een mooi nieuw paleis en een leven vol parades en feesten is haar leven niet gemakkelijk. Haar familie hongert voortdurend naar macht en haar vader maakt zich niet geliefd bij het volk. Amany heeft al vijf zusjes als ze er een halfbroertje bij krijgt: Toetanchamon, een zwak jongetje met een scheef voetje – de toekomstige farao van Egypte. Ze werpt zich op als zijn beschermer en leert hem alles wat hij moet weten om in leven te blijven. Als een schaduw leeft ze aan zijn zij, en alles lijkt goed te gaan. Tot het noodlot toeslaat en haar eigen leven in groot gevaar is...

Schaduw van Toet is een boek vol mensen en goden, list en bedrog, goud en armoede, maar ook een aangrijpend liefdesverhaal tussen twee jonge mensen die elkaar door dik en dun steunen in een tumultueuze tijd vol gevaar.

De illustraties van Djenné Fila sluiten wondermooi aan op het verhaal. Fila heeft zich bij haar kleurenpalet laten inspireren door de tinten uit Egyptische kunstvoorwerpen, aangevuld met ingescand bladgoud.

Doelgroep: 12+

Trefwoorden: Oude Egypte, farao, dynastie, Anchesenamon, Toetanchamon, Achnaton, Nefertiti, familie, goden, mummies.

Introductie aan de groep

Inventariseer vooraf de kennis van de leerlingen over de Oude Egyptenaren. Hebben ze wel eens van Toetanchamon gehoord? Wat is een farao, een mummie of een dynastie? Waarom is Toetanchamon zo beroemd in onze tijd?

Zoek eens met de groep boeken over Egypte in de schoolbibliotheek of de openbare bibliotheek. Misschien hebben de kinderen zelf thuis boeken over dit onderwerp?

Er zijn ook diverse filmpjes op YouTube te vinden, bijvoorbeeld van het Jeugdjournaal, die als introductie op het onderwerp getoond kunnen worden.

Over het vinden van het graf van Toetanchamon:

[De ontdekking van de graftombe van Toetanchamon - YouTube](#)

Over een mummievondst:

[Mummies opgegraven in Egypte: ze zijn duizenden jaren oud | NOS Jeugdjournaal](#)

Over het graf van Toetanchamon en Nefertiti:

[Teleurstelling: Geen geheime kamer in graf Egyptische farao | NOS Jeugdjournaal](#)

*‘Over een paar honderd jaar/ heeft geen mens meer van/
Toetanchamon gehoord,/ dat geef ik je op een kleitablet.’*

De uitspraak van Eje (zie p. 147) is bepaald niet uitgekomen. Toetanchamon is de beroemdste farao uit de geschiedenis geworden. Vraag de leerlingen eens in groepjes via Google of boeken uit te zoeken hoe dat kan. Bespreek het daarna met de hele klas.

Lezen

Lees het boek voor in de klas, of spreek met de leerlingen af dat ze (delen van) het boek zelf lezen. Bespreek de afbeeldingen, en let in het bijzonder ook op de hiërogliefen die steeds aan het begin van elk hoofdstuk staan afgebeeld. Laat de leerlingen bedenken wat ze voorstellen. Passen ze bij de inhoud van de hoofdstukken?

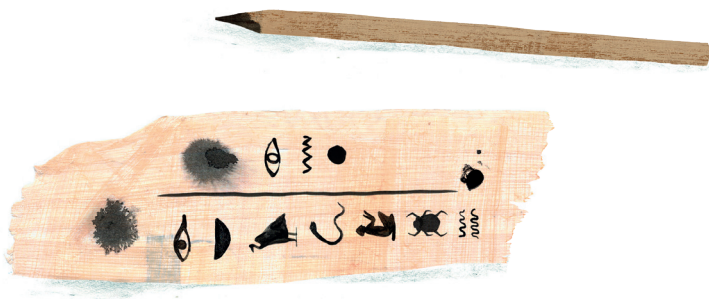
(antwoorden: 1 = cobra, 2 = dubbelkroon, 3 = graftombe, 4 = horizon, 5 = mes, 6 = schrijfbenedigdheden, 7 = strijdswagen, 8 = troon, 9 = vrouw die bevalt, 10 = zonnescijjn)

Aan de slag met het boek

Hieronder staan een aantal werkopdrachten waarmee de leerlingen na afloop aan de slag kunnen gaan.

Hiërogliefen

‘Er zijn er meer dan duizend verschillende. Ik vind ze prachtig, die tekeningetjes van mannen en vrouwen die iets doen, dieren, lichaamsdelen, plantjes, mandjes, kronen, staven.’

Het hiërogliefenschrift lezen is ongelooflijk ingewikkeld. Het schrift kent meer dan 700 verschillende tekens, maar geen klinkers, spaties of leestekens. Spelen met hiërogliefen kan natuurlijk altijd. Deze link [Hieroglyphic Typewriter | Discovering Ancient Egypt \(discoveringegypt.com\)](https://discoveringegypt.com/hieroglyphic-typewriter/) geeft toegang tot een ‘hiërogliefen-typemachine’. De leerlingen kunnen er hun eigen naam mee typen, of berichtjes naar hun vrienden sturen.

Favoriete hoofdpersoon

‘Hij was Amany’s opa, / maar niet van het gezellige soort. / Zijn zwarte gierenogen loerden, / zelfs als hij zijn hoofd niet bewoog.’

Er komen heel wat hoofd- en bijpersonen in het boek voor, met allemaal een eigen karakter. Amany is slim en dapper, Eje achterbaks en uit op macht, Toet kwetsbaar en Zannanza een opgewekte avonturier.

Achter in het boek staat een overzicht van alle mensen die een rol in het verhaal hebben.

Vraag de leerlingen zich voor te stellen dat van *Schaduw van Toet* een toneelstuk gemaakt zou worden. Welke rol zouden zij dan willen spelen? Vraag hen vier dingen op papier te zetten.

Ik speel de rol van _____

Zo ziet hij/zij eruit (kleding, haar, accessoires, bepaalde manier van bewegen):

Dit zijn zijn/haar karaktereigenschappen: _____

Bijzonderheden (manier van praten, stopwoordjes, grappige gebaren):

Gezichtsuitdrukkingen

*'Kijk niet te hooghartig,/ maar ook niet te vriendelijk./
Oefen je blik even, Toet ' (p. 121)*

Vraag de leerlingen in groepjes van drie om tien emoties op te schrijven.
(10 min.) Denk daarbij aan de emoties die genoemd worden in het boek
(hooghartig, vriendelijk, kwaad, onverschillig, streng, genadig), maar eigen
emoties bedenken mag zeker ook.

Laat hen daarna even oefenen om die emoties in gezichtsuitdrukkingen te
vertalen.

Vraag de groepjes een voor een voor de klas om elk een emotie uit te
drukken, en laat de andere leerlingen raden welke emotie het is.

Dierbare naam

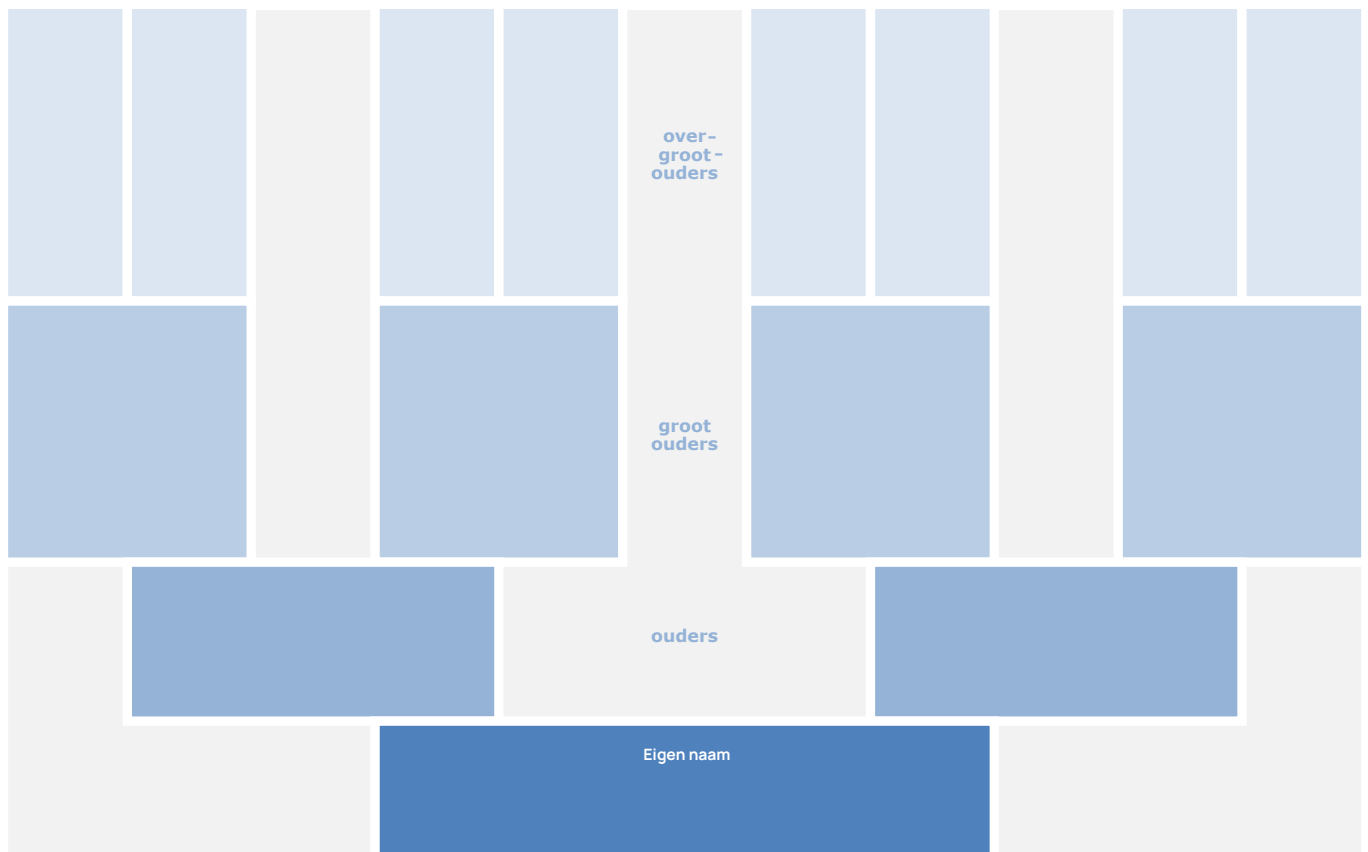
*'En toen ze weer eens in het/ Bureau voor Correspondentie was,/ schreef Amany in de
godentaal/ Achnaton, Achnaton, Achnaton/ op een papyrussnipper.' (p. 130)*

Amany wil dat de naam van haar vader nooit vergeten raakt. Vraag de leerlingen de naam van
iemand die hun heel dierbaar is op een A4 te schrijven in de allermooiste letters. Daarna
mogen ze de letters versieren en beplakken om zo een monumentje op papier te maken.

Stamboom

'Als ik met je trouw, ben ik je vrouw, maar nog steeds je halfzus. Bovendien ben ik je nicht.' (p. 134)

Amany en Toet hebben een reuze ingewikkelde stamboom, voorin het boek staat. Weten de leerlingen hoe hun eigen vader, moeder en grootouders heten? Laat hen eens een stamboom invullen.

De kalender

'Er ontstond een prettige regelmaat:/ tien dagen werden steeds een week,/ drie weken werden steeds een maand.' (p. 142)

De kalender van de Oude Egyptenaren zag er heel anders uit dan de onze. Vraag de leerlingen in groepjes van vier aan de slag te gaan, en op een groot stuk papier uit te tekenen hoe die kalender eruitzag. Natuurlijk mag de kalender prachtig worden versierd, met goden, dieren of hiërogliefen. Meer informatie over maandnamen en de vijf toegevoegde dagen is hier te vinden: [Egyptische kalender - Wikipedia](#)

Omgekeerde biecht

'1. Ik heb geen zonde begaan./2. Ik heb niemand met geweld beroofd.' (p. 153)

Vraag de leerlingen de omgekeerde biecht door te lezen, en bespreek hem daarna met de groep. Staan er moeilijke woorden of begrippen in? Zijn de regels nog van deze tijd? Vraag hun dan in groepjes van twee tien regels te kiezen en op te schrijven, waarvan ze vinden dat die tegenwoordig ook nog heel belangrijk zijn. Bespreek de uitkomst. Welke drie regels zijn het vaakst gekozen?

Na afloop

Een museumbezoek aan de Egypte-afdeling van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden geeft het boek een extra dimensie. Voor basisscholen is zo'n bezoek gratis. Kijk op de website www.rmo.nl voor meer informatie.

Schrijver Lida Dijkstra en illustrator Djenné Fila zijn via De Schrijverscentrale te boeken voor schoolbezoeken.

Lida Dijkstra: <https://deschrijverscentrale.nl/auteurs/14342>

Djenné Fila: <https://deschrijverscentrale.nl/auteurs/1505250>

Leerlingen die een spreekbeurt willen houden over het boek, kunnen uitgeverij LS mailen voor boekenleggers in de klas. Natuurlijk wil de uitgever ook altijd vragen van leerkrachten of leerlingen doorsturen naar de schrijver en/of de illustrator.

